

ΑΡΓΥΡΩ Μ. ΒΑΡΔΑΛΑ
Φοιτήτρια Νομικού Τμήματος
Νομικής Σχολής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΑΧΙΣΤΟΥ
ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ-ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

(ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ)

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2004

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«ΤΟ ΘΕΜΑ» : Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση (άρθρο 75 του ν. 2910/2001), με την οποία καθιερώνεται η υποχρεωτικότητα ενός ελάχιστου ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στις εκλογές για την ανάδειξη αιρετών οργάνων των δημοτικών και κοινοτικών αρχών, στα πλαίσια της υλοποίησης της συνταγματικής επιταγής για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Η οριοθέτηση του ως άνω αντικειμένου της παρούσας εργασίας προσδιορίζεται με την, κατ' αρχήν, αναλυτική παράθεση των σχετικών διατάξεων του Π.Δ. 410/1995, όπως τούτο συμπληρώθηκε με τις διατάξεις του Ν. 2910/2001.

Στη συνέχεια παρατίθεται η συνταγματική αναφορά στην αρχή της ισότητας των δύο (2) φύλων, ενώ ένα μέρος καταναλώνεται στο καθεστώς ποσόστωσης σε διάφορους τομείς της δημοσίας διοίκησης και του ιδιωτικού τομέα.

Μια σημαντική ενότητα αποτελεί η νομολογιακή αναφορά στις κάθε είδους αντιπαραθέσεις επί του υπό έρευνα παρόντος θέματος, ενώ, στο τέλος, παρουσιάζονται εν συντομία τα βασικά συμπεράσματα από την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, με τη σχετική συνοπτική περίληψη.

Η ανάπτυξη των επί μέρους θεμάτων της εκπονούμενης εργασίας θα ακολουθήσει τη σειρά της αναφοράς σε σχετικές διατάξεις νόμων και προεδρικών διαταγμάτων, όπως επίσης και στις ανάλογες νομολογιακές αποφάσεις των διαφόρων Δικαστηρίων.

Επίσης, θα παρατίθενται οι νόμοι, οι δικαστικές αποφάσεις και η γενικότερη βιβλιογραφία, που θα χρησιμοποιηθεί καθ' όλη την έκταση της παρούσας εργασίας.

Η επιλογή του ως άνω αναφερόμενου διαγράμματος, έγινε με κριτήριο την όσον το δυνατόν απλή, βαθιά και προσιτή, σε οποιοδήποτε επίπεδο, ανάγνωση και κατανόηση της παρούσας εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	σελ. 2
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	σελ.3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
1. Ιστορική πορεία ψήφου γυναικών	σελ. 5
2. Συνταγματική αναφορά της αρχής της ισότητας των δύο φύλων	σελ. 7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
1. Αρχή ισότητας δύο φύλων	σελ. 9
2. Ανάλυση μορφών της	σελ. 9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
1. Νομολογιακή αντιπαράθεση	σελ. 12
2. Θετικά μέτρα υπέρ των γυναικών, γενική νομολογιακή παρουσίαση	σελ. 12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Νομολογική παρουσίαση αποφάσεων

για ποσόστωση γυναικών

σελ. 15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Νομολογικά συμπεράσματα

σελ. 22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Εκτίμηση νομολογικής αντιπαράθεσης

σελ. 25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

1. Βασικά συμπεράσματα

σελ. 27

2. Περίληψη

σελ. 27

3. Νομοθεσία

σελ. 28

4. Δικαστικές Αποφάσεις

σελ. 28

5. Βιβλιογραφία

σελ. 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΨΗΦΟΥ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΛΕΓΕΙΝ ΚΑΙ ΕΚΛΕΓΕΣΘΑΙ

1987-1988

Μέσα από τις σελίδες της «ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ» εμφανίζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα το πρωτοποριακό για τη τότε εποχή σύνθημα «Δικαίωμα ψήφου ΚΑΙ στις γυναίκες».

1921

Ο τότε Πρωθυπουργός Γούναρης υπόσχεται δικαίωμα ψήφου ΚΑΙ στις γυναίκες, υποστηρίζοντας σχετική πρόταση στη Τρίτη Εθνοσυνέλευση. Η πρότασή του όμως απορρίπτεται, προκαλώντας έντονες και βίαιες αντιδράσεις.

1924

Για πρώτη φορά η Εθνοσυνέλευση αποφασίζει να δώσει δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες μετά από μια πενταετία. Τότε θα ψηφίζουν μόνο στις δημοτικές εκλογές, χωρίς να μπορούν να εκλέγονται και αυτό με την προϋπόθεση να έχουν συμπληρώσει το τριακοστό έτος της ηλικίας τους και να γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση.

1928

Στις 18 Μαρτίου πραγματοποιείται στο θέατρο ΑΠΟΛΛΩΝ για πρώτη φορά δημόσια συγκέντρωση για το δικαίωμα ψήφου των γυναικών.

1934

Οι γυναίκες καλούνται για πρώτη φορά να ψηφίσουν στις δημοτικές εκλογές. Τελικά ψηφίζουν μόνο 240 γυναίκες, επειδή δεν υπήρξε μέριμνα για τη να

συμπεριληφθούν στους εκλογικούς καταλόγους και εξ αιτίας των αρνητικών κοινωνικών αντιλήψεων της εποχής αλλά και του μεγάλου αριθμού αναλφάβητων γυναικών.

1952

Ο Νόμος 2159 κατοχυρώνει το δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι των γυναικών στις Δημοτικές και Βουλευτικές εκλογές. Παρ' όλα αυτά, οι γυναίκες αποκλείονται των εκλογών του Νοεμβρίου, αφού δεν είχαν ενημερωθεί οι εκλογικοί κατάλογοι. Εκλέγεται η πρώτη γυναίκα βουλευτής. Είναι η Ελένη Σκούρα από το κόμμα του «Ελληνικού συναγερμού».

1956

Η Λίνα Τσαλδάρη είναι η πρώτη γυναίκα που υπουργοποιείται ως Υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας, με το κόμμα της Ε.Ρ.Ε. Επίσης εκλέγεται η Μαρία Δεσύλλα η πρώτη γυναίκα Δήμαρχος στη Κέρκυρα.

1964

Εκλέγονται 135 γυναίκες δημοτικοί σύμβουλοι.

1975

Το πρώτο ελληνικό Σύνταγμα που ορίζει ότι «όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου».

2. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του Συντάγματος του 1975: «Όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου και έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις». Το Σύνταγμα στη λιτή και πολύ περιεκτική αυτή διατύπωση ενσωματώνει τις αρχές της ισότητας, όπως αυτές περιλαμβάνονται στο Διεθνές Δίκαιο, στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης εναντίων των γυναικών¹ και την Ευρωπαϊκή Χάρτα².

Το άρθρο 116 του Συντάγματος, ωστόσο, επέτρεπε «ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ» από την αρχή της ισότητας «για σοβαρούς λόγους, σε περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο Νόμος». Αυτή η διάταξη δεν επέτρεψε μέχρι πρόσφατα να ληφθούν θετικά μέτρα, όπως ποσοτώσεις στα κέντρα αποφάσεων, θετικές διακρίσεις για τις γυναίκες κατά τη πρόσληψη και προαγωγή προσωπικού κ.λ.π., παρόλο που αυτές είχαν ήδη εισαχθεί στο Ελληνικό Δίκαιο μέσω της κύρωσης των διεθνών συμβάσεων.

Με αποφάσεις³ του ΣτΕ, πραγματοποιήθηκε μια ριζική στροφή στη νομολογία του ανωτάτου αυτού Διοικητικού Δικαστηρίου. Με τις ως άνω αποφάσεις ορίζεται ότι «η λήψη θετικών μέτρων υπέρ των γυναικών δεν αντιβαίνει στο Σύνταγμα, στο βαθμό που τα μέτρα αυτά αποβλέπουν στην επίσπευση της αποκατάστασης μιας πραγματικής ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών».

Μετά από πολύχρονες διεκδικήσεις των γυναικείων οργανώσεων, η προηγούμενη Βουλή αποφάσισε ομόφωνα τη τροποποίηση του άρθρου 126 του Συντάγματος έτσι ώστε «απαλειφομένων των αποκλίσεων, να προβλεφθεί μόνο η δυνατότητα λήψης παροδικών θετικών μέτρων για τη πραγματική εφαρμογή της αρχής της ισότητας».

Τελικά, η πρόταση που είχε υποβληθεί από τις γυναικείες οργανώσεις περιλήφθηκε στη διατύπωση της παρ. 2 του άρθρου 116 του αναθεωρημένου Συντάγματος: «Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου, η λήψη θετικών μέτρων για τη προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος

¹ Ν. 1342/1983

² Ν. 1426/1984

³ με αριθμούς 1933 και 1917 – 1929/1988

μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στη πράξη, ιδίως εις βάρος των γυναικών».

Στη συνέχεια ψηφίστηκε με πρωτοβουλία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, ο Νόμος του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημοσίας Διοίκησης και Αποκέντρωσης⁴, για την εισαγωγή των ποσοτώσεων (1/3) σε όλα τα όργανα λήψης αποφάσεων του Δημοσίου, καθώς και τις επιχειρήσεις και οργανισμούς που εποπτεύονται απ' αυτό και τη Τοπική και Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.

Τέλος το Μάρτιο του 2001, η Ελληνική Βουλή ψήφισε Νόμο⁵, σύμφωνα με τον οποίο εισάγεται η υποχρεωτικότητα στο ποσοστό 1/3 σε όλα τα ψηφοδέλτια των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών, ρύθμιση που ίσχυσε για πρώτη φορά στις δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές του 2002.

Συγκεκριμένα⁶ η σχετική διάταξη έχει ως εξής:

«3. Ο αριθμός των υποψηφίων συμβούλων από κάθε φύλο πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό ίσο τουλάχιστον με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων κάθε συνδυασμού. Τυχόν δεκαδικός αριθμός στρογγυλοποιείται στην επόμενη ακέραια μονάδα, εφ' όσον το κλάσμα είναι ίσο με μισό της μονάδας και άνω».

Η ίδια ως άνω διατύπωση προστέθηκε και στον «Κώδικας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης»⁷.

Τέλος με τη διάταξη του άρθρου 55 παρ. 6 του Π.Δ. 410/1995, όπως συμπληρώθηκε με το άρθρο 75 παρ. 2 του ν. 2910/2001, προβλέπεται ως συνέπεια-κύρωση, για τη περίπτωση που η δήλωση συμμετοχής των υποψηφίων συνδυασμών στις εκλογές περιλαμβάνει διαφορετικό ποσοστό από το προβλεπόμενο στη παρ. 3 του ίδιου άρθρου (δηλ. λιγότερο από το 1.3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων κάθε συνδυασμού), το απαράδεκτο της δηλώσεως συμμετοχής.

⁴ υπ' αριθμ. 2839/2000, άρθρο 6

⁵ 2910/2001 άρθρο 75

⁶ στο άρθρο 54 του Π.Δ. 410/1995 (ΦΕΚ 231 Α') «Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας», προστίθεται νέα παράγραφος 3 και αναριθμείται η υφισταμένη παράγραφος 3 σε 4

⁷ στο άρθρο 23 παρ. 3 του Π.Δ. 30/1996 (ΦΕΚ 21 Α')

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. ΑΡΧΗ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου 4 παρ. 1 του Συντ. « οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου». Η νομολογία των ανώτατων Δικαστηρίων, επί σειρά ετών, έχει δεχθεί ότι η αρχή της ισότητας δεσμεύει και τον ίδιο τον νομοθέτη και ότι η μη συμμόρφωση του τελευταίου ελέγχεται δικαστικά⁸. Με την έννοια αυτή έχει καθιερωθεί και στο ισχύον Σύνταγμα η αρχή αυτή. Πρόκειται δηλαδή όχι μόνο για ισότητα των πολιτών απέναντι στο νόμο, αλλά και για ισότητα του νόμου απέναντι στους πολίτες⁹.

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΜΟΡΦΩΝ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Η ισότητα των δύο φύλων καθιερώνεται από τις συνδυασμένες διατάξεις του ως άνω άρθρου 4 παρ. 2 και με το άρθρο 116 παρ. 1 και 2 του Συντ. Με τα άρθρα αυτά καθιερώνεται μία μορφή ισότητας ποιοτικά διαφορετική από τη γενική αρχή της ισότητας.

Η ποιοτική αυτή διαφορά έχει δυο μορφές.

Στη πρώτη μορφή της, ως προς τις έννομες συνέπειές τους, αφού το άρθρο 4 παρ. 2 δεν προβλέπει απλά ισότητα «ενώπιον του νόμου» αλλά ισότητα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Θεσπίζεται δηλ. ρητά συνταγματική επιταγή απευθυνόμενη και προς την δικαστική εξουσία¹⁰ για εξίσωση των εκατέρωθεν δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η επιταγή αυτή ως ειδικότερη, υπερισχύει των όποιων επιφυλάξεων θα μπορούσαν να θεμελιωθούν στις δημοσιονομικές κυρίως διατάξεις του Συντάγματος και σημαίνει ότι η ισότητα των δύο φύλων είναι ισότητα δημιουργική. Δεν υποχρεώνει δηλ. απλώς το νομοθέτη σε ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών αλλά δημιουργεί το

⁸ ΑΠ 261/1932, 122/1937 κ.ά., ΣτΕ 2175/1947

⁹ βλ. Α. ΜΑΝΙΤΑΚΗ, η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος, ΤοΣ 1978, 439-440

¹⁰ ιδ. άρθρο 25 παρ. 1 Συντ.

δικαίωμα τόσο για τους Έλληνες όσο και για τις Ελληνίδες να αξιώσουν δικαστικά την επέκταση ευνοϊκών διατάξεων που ισχύουν μόνο για το άλλο φύλο.

Στη δεύτερη μορφή, η ποιοτική διαφορά της ισότητας των φύλων έναντι της γενικής αρχής της ισότητας αφορά και το περιεχόμενό τους. Γινόταν έτσι πάγια δεκτό από τη νομολογία του ΣτΕ με βάση το αρχικό κείμενο του Συντάγματος του 1975, ότι η ισότητα των φύλων έχει διπλή σημασία, αρνητική και θετική. Αρνητικά απαγορεύει τη δημιουργία άνισων καταστάσεων και τη διαφοροποίηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των πολιτών τόσο μεταξύ τους όσο και έναντι της πολιτείας με βάση τη διαφορά του φύλου. Και θετικά επιβάλλει τη παροχή ίσων δυνατοτήτων και στα δύο φύλα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την ελεύθερη ατομική κίνηση ή δράση ή γενικά τη συμμετοχή στη κοινωνική ζωή.

Παραπέρα διαφορετική μεταχείριση των φύλων είναι θεμιτή μόνο εφόσον δικαιολογείται από εξαιρετικούς λόγους αναγόμενους είτε στην ανάγκη μεγαλύτερης προστασίας της γυναίκας και μάλιστα σε θέματα της μητρότητας του γάμου και της οικογένειας είτε σε καθαρά βιολογικές διαφορές που επιβάλλουν τη λήψη ιδιαίτερων μέτρων εν όψει του αντικειμένου της υπό ρύθμιση σκέψης.

Επομένως η ισότητα των φύλων δεν εξαντλείται σε μια απλή απαγόρευση της αυθαιρεσίας, όπως συμβαίνει κατά βάση με τη γενική αρχή της ισότητας. Αντίθετα θεμελιώνει υποχρέωση του κράτους να λάβει όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα για την άρση των υφιστάμενων όχι μόνο για νομικούς λόγους αλλά και εξ αιτίας καταστάσεων της κοινωνικής ζωής ανισοτήτων και για την επίτευξη πραγματικής ισότητας μεταξύ των δυο φύλων.

Το άρθρο 116 παρ. 2 Συντ. στην αρχική του μορφή επέτρεπε πάντως την καθιέρωση αποκλίσεων από τους ορισμούς του άρθρου 4 παρ. 2 Συντ., εφόσον συνέτρεχαν «αποχρώντες» λόγοι. Στη πράξη η νομολογία έπειτα από μακρά περίοδο δισταγμών, προσανατολίστηκε σε μια περιοριστική ερμηνεία της εξαιρετικής αυτής διάταξης, δεχόμενη π.χ. ότι η ποσοτικοί περιορισμοί με τη μορφή ποσοστώσεων (10%) στην είσοδο των γυναικών στην αστυνομία δεν συναρτώνται με την ύπαρξη τέτοιων αποχρώντων λόγων, ούτε στηρίζονται σε πρόσφορα κριτήρια που να δικαιολογούν διακρίσεις σε βάρος των γυναικών.

Ήδη ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001 πλειοδότησε σε σχέση με την πρόσφατη νομολογία, αντικαθιστώντας την παρ. 2 του άρθρου 116. Οι νέες διατάξεις επιβεβαιώνουν ρητά τόσο τη δυνατότητα λήψης θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας ανδρών και γυναικών, όσο και την υποχρέωση του Κράτους να μεριμνά για την άρση των υφιστάμενων στη πράξη ανισοτήτων ιδίως σε βάρος των γυναικών. Η πλειοδοσία δεν συνίσταται στη καθευατή θέσπιση των παραπάνω διατάξεων, αφού όλα αυτά προέκυπταν , όπως είδαμε, από τη νομολογιακή ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 2 Συντ., αλλά στη ταυτόχρονη κατάργηση τα παλιάς διατύπωσης της παρ. 2 του άρθρου 116 Συντ., με αποτέλεσμα να μην προβλέπεται πλέον η δυνατότητα αποκλίσεων από τους ορισμούς του άρθρου 4 παρ. 2. Έτσι μετά την αναθεώρηση η ισότητα των δύο φύλων αποκτά ένα περισσότερο τυπικό-αριθμητικό χαρακτήρα απ' ότι συνέβαινε πριν και αποκλίσεις μπορούν πλέον να δικαιολογηθούν μόνο αν θεωρηθούν ως θετικά μέτρα για την καταπολέμηση υφιστάμενων στην πράξη ανισοτήτων.

Η ισότητα των δύο φύλων κατοχυρώθηκε για πρώτη φορά στον εικοστό αιώνα. Στη χώρα μας πρώτο το Σύνταγμα του 1927 διακήρυξε πρώτο την ισότητα των δύο φύλων. Όμως το συνταγματικό καθεστώς έγινε σαφές με το τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 4 του Συντάγματος του 1975.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

1. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ

Παρά τη ως άνω σαφή διατύπωση του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα αλλά και του Κώδικα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, η ερμηνεία των ως άνω διατάξεων προκάλεσε την έκδοση διαμετρικά αντίθετων αποφάσεων των Διοικητικών Δικαστηρίων, που δίκασαν τις σχετικές ενστάσεις κατά του κύρους των εκλογών και της συμμετοχής σ' αυτές συνδυασμών, στους οποίους περιλαμβάνονταν διαφορετικό ποσοστό υποψηφίων συμβούλων από το γυναικείο φύλλο, ιδίως δε σε ότι αφορά τη συνταγματικότητα των διατάξεων αυτών και τη προβλεπόμενη κύρωση για τη παράβασή τους.

Χαρακτηριστικό δε της αναφυσίας διχογνωμίας ήταν και το γεγονός ότι υπήρξαν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις ακόμα και μεταξύ των μελών της αυτής δικαστικής συνθέσεως (πλειοψηφία-μειοψηφία).

2. ΘΕΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ - ΓΕΝΙΚΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Σύμφωνα με αποφάσεις¹¹ της Ολομέλειας του ΣτΕ, το άρθρο 4 παρ. 1 του Συντ. «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον στο Νόμο» και το άρθρο 4 παρ. 2 «Οι Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις», στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται ότι σε βάρος μιας κατηγορίας προσώπων έχουν αναμφισβήτητα δημιουργηθεί στη πράξη, λόγω κοινωνικών προκαταλήψεων, τέτοιες διακρίσεις ώστε η απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της ισότητας, να καταλήγει σε μία κατ' επίφαση μόνο ισότητα, ενώ ουσιαστικά παγιώνει και διαιωνίζει μία υφιστάμενη άνιση κατάσταση, είναι εντός του πνεύματος της συνταγματικής αρχής της ισότητας, η λήψη από μέρους του νομοθέτη των αντίστοιχων θετικών μέτρων υπέρ της κατηγορίας αυτής μέτρων, όσων είναι πρόσφορα και αναγκαία, για ορισμένο χρονικό διάστημα, ώστε να μειωθούν οι υπάρχουσες ανισότητες μέχρις ότου εγκαθιδρυθεί μια πραγματική ισότητα. Με τη κρίση αυτή του ανωτάτου Δικαστηρίου

¹¹υπ' αριθμ. 1917/1998, 1918/1998 και 1929/1998

συμπεραίνεται ότι δεν αντιβαίνει κατ' αρχήν στο Σύνταγμα, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, η λήψη θετικών μέτρων υπέρ των γυναικών, μέτρων στο βαθμό που αυτά αποβλέπουν στην επίσπευση της αποκατάστασης μιας πραγματικής ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Στην ως άνω απόφαση υπήρξε και αντίθετη άποψη της μειοψηφίας, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται κάθε απόκλιση από την αρχή της παρ. 4 παρ. 2 του Συντ.

Η θέσπιση περιορισμών υπό τη μορφή ποσοτώσεων σε βάρος των γυναικών ως προς την πρόσβαση σε κάποιο επάγγελμα καθώς και των σχετικών κριτηρίων, δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο νομοθετικής εξουσιοδότησεως και κατόπιν αυτού δεν μπορούν να αποτελέσουν κριτήρια πρόσφορα να δικαιολογήσουν ποσόστωση σε βάρος των γυναικών¹².

Αντίθετη άποψη είχε η απόφαση του ΣτΕ¹³ για τους υπαλλήλους Σωμάτων Ασφαλείας, σύμφωνα με την οποία επειδή οι διατάξεις που παρατίθενται στο Σύνταγμα και στις οδηγίες οι οποίες είναι άμεσα εφαρμοστέες από τα Εθνικά Δικαστήρια¹⁴, διέπουν δε και τη πρόσβαση σε δημόσιες θέσεις¹⁵ θεσπίζουν την αρχή της ισότητας των δύο φύλων κατά την πρόσβαση στα διάφορα επαγγέλματα και στην εκπαίδευση που είναι απαραίτητα για την άσκηση των επαγγελματιών αυτών.

Απόκλιση από την αρχή αυτή πέρα από τη περίπτωση που λαμβάνονται θετικά μέτρα υπέρ των γυναικών τα οποία προβλέπουν στην επίσπευση της αποκατάστασης μιας πραγματικής ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, είναι θεμιτή μόνον εφόσον προβλέπεται από ειδική διάταξη νόμου και προκύπτει από τον νόμο αυτό ή τις προπαρασκευαστικές εργασίες του, σε συνδυασμό και με τα διδάγματα της κοινής πείρας, ότι η απόκλιση αυτή θεσπίστηκε με βάση συγκεκριμένα και πρόσφορα κριτήρια, τα οποία επιτρέπουν στους ενδιαφερόμενους πολίτες και τα δικαστήρια να ελέγχουν, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αν η εισαγόμενη απόκλιση δικαιολογείται από αποχρώντες λόγους και είναι αναγκαία και πρόσφορη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού¹⁶.

¹² ΣτΕ 3121/2002

¹³ υπ' αριθμ. 2336/2002

¹⁴ Δεκ απόφαση της 26-2-1986 υπόθεση 152/84, απόφαση 15-5-1986 υπόθεση 222/84

¹⁵ Δεκ απόφαση της 21-5-1985 υπόθεση 248/83 απόφαση της 30-6-1988 υπόθεση 318/86

¹⁶ Ολ. ΣτΕ 1917/19998, ΣτΕ 1850/2002

Όμοια περίπτωση με την παραπάνω αποτελεί και η υπ' αριθμ. 156/2001 απόφαση του Δικαστικού Συμβουλίου της Επικρατείας (επεξεργασία διαταγμάτων) σύμφωνα με την οποία σε συγκεκριμένη νομοθετική διάταξη παρατίθενται συγκεκριμένα και πρόσφορα κριτήρια, από τα οποία προκύπτει κατ' αρχήν ότι η εισαγόμενη απόκλιση δικαιολογείται από αποχρώντες λόγους και είναι αναγκαία και πρόσφορη για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών¹⁷ νομίμως κατ' αρχήν τίθεται η ως άνω απόκλιση από την αρχή της ισότητας των φύλων.

¹⁷ ιδ. και ΣτΕ Ολομ. 1917/1998

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΠΟΣΟΣΤΩΣΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Σύμφωνα με αποφάσεις¹⁸ των Διοικητικών Πρωτοδικείων Μεσολογγίου και Χανίων αντίστοιχα, κρίθηκε ομόφωνα ότι οι ως άνω αναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 54 παρ. 3 και 55 παρ. 6 του Π.Δ. 410/1994, έρχονται σε ευθεία αντίθεση με τις συνταγματικές διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 1 και 110 του Συντάγματος αλλά και τις γενικές αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος και κατόπιν αυτών δεν πρέπει να εφαρμόζονται στην εκλογική νομοθεσία.

Το σκεπτικό της έκδοσης των ως άνω αποφάσεων στηρίχθηκε στις ακόλουθες σκέψεις:

1) Το δικαίωμα του εκλέγεσθαι αποτελεί θεμελιώδη αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος και προστατεύεται από την μη υποκείμενη σε αναθεώρηση διάταξη του άρθρου 5 του Συντάγματος, η οποία υπερισχύει της υποκείμενης σε αναθεώρηση διάταξης του άρθρου 116 παρ. 2 του Σ., σε εφαρμογή της οποίας εκδόθηκαν οι ως άνω αναφερθείσες διατάξεις του Δημοτικού, Κοινοτικού Κώδικα. Κατόπιν αυτού, η θέσπιση περιορισμών στη κατάρτιση συνδυασμών με κριτήρια σχετικά με το φύλο και αποκλεισμού από τις εκλογές με βάση το ως άνω κριτήριο, ακόμα κι αν γίνεται στα πλαίσια της υλοποίησης συνταγματικής επιταγής¹⁹, δεν εφαρμόζεται στην άσκηση πολιτικών δικαιωμάτων που προστατεύονται τόσο από τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος, όσο και από τις γενικές αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος.

2) Η εφαρμογή των επίμαχων διατάξεων αλλοιώνει ευθέως τη καταγραφή της βούλησης των εκλογέων, αφού επιτρέπει τη συμμετοχή στις εκλογές υποψηφίων που δεν επιθυμούσαν τη συμμετοχή τους αλλά συμμετέχουν

¹⁸ υπ' αριθμ. 240/2002, 150/2002 και 355/2002

¹⁹ άρθρο 116 παρ. 2 Συντάγματος

υποχρεωτικά στους συνδυασμούς, προκειμένου να τηρηθούν οι προϋποθέσεις του Νόμου.

Με την απόφαση²⁰ του Διοικητικού Πρωτοδικείου Λιβαδειάς, κρίθηκε κατά πλειοψηφία ότι η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 54 του ΔΚΚ, όπως ισχύει σήμερα, δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην εκλογική διαδικασία, ως αντικείμενη στα άρθρα 4 παρ. 1 και 2 και 5 παρ. 1 του Συντ.

Συγκεκριμένα, το Διοικητικό Πρωτοδικείο Λειβαδιάς δέχθηκε κατά πλειοψηφία ότι οι επίμαχες διατάξεις παραβιάζουν την συνταγματική αρχή της ισότητας, αφού η με το νόμο επιβολή ποσόστωσης από κάθε φύλο στη συμμετοχή στις εκλογές, αποτελεί διπλό περιορισμό και για τα δύο φύλλα. Ο πρώτος περιορισμός συνίσταται στ ποσοστό συμμετοχής του άλλου φύλου στα 2/3 των υποψηφίων, ενώ θα έπρεπε να υπήρχε δυνατότητα συμμετοχής υποψηφίων σε κάθε συνδυασμό ακόμα και στο 100% για κάθε φύλο αδιακρίτως, με συνέπεια να παρεμποδίζεται η συμμετοχή στις εκλογές συνδυασμών αμιγών ως προς το φύλο των συμμετεχόντων.

Η ως άνω απόφαση δέχεται επίσης ότι η θέσπιση ποσόστωσης στους εκλογικούς συνδυασμούς για κάθε φύλο δεν συνιστά θετικό μέτρο προώθησης της ισότητας, αφού η ισότητα υλοποιείται με τις διατάξεις των άρθρων 46 και 54 παρ. 1. Τέτοια νομοθετικά μέτρα, κατά την άποψη της πλειοψηφίας της συνθέσεως του ως άνω Δικαστηρίου, θα ήταν αναγκαία μόνο στη περίπτωση που ο νόμος δεν προέβλεπε τη συμμετοχή γυναικών ως υποψηφίων στις δημοτικές εκλογές και ειδικότερα είτε τις απέκλειε από υποψήφιες γενικά, είτε έθετε πρόσθετες προϋποθέσεις για τη συμμετοχή του απ' ότι από τους άνδρες. Ο δεύτερος περιορισμός, που κατά τη κρίση της πλειοψηφίας του Δικαστηρίου, προέρχεται από την επίμαχη διάταξη του άρθρου 54 παρ. 3 του ΔΚΚ, συνίσταται στον περιορισμό του δικαιώματος συμμετοχής του πολίτη, ανεξαρτήτου φύλου στις εκλογές, αφού για το 1/3 των γυναικών αποκλείεται η συμμετοχή τους σε εκλογικούς συνδυασμούς που τα 2/3 είναι άνδρες και κατά συνέπεια παραβιάζεται το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, δηλ. πλήττεται το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του εκλέγεσθαι.

²⁰ υπ' αριθμ. 240/2002

Κατά τη μειοψηφήσασα γνώμη ενός μέλους της συνθέσεως, η θεσπιζόμενη από το άρθρο 54 παρ. 3 του ΔΚΚ ποσόστωση δεν παραβιάζει την συνταγματική αρχή της ισότητας των πολιτών ενώπιον του Νόμου, ούτε τη συνταγματική αρχή της ισότητας των δύο φύλων, αλλά ούτε περιορίζει το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, όσον αφορά τη δυνατότητα συμμετοχής τους στις εκλογές. Και τούτο διότι όχι μόνο δεν εισάγει διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών αλλά αντίθετα προωθεί την ισότιμη συμμετοχή και εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών στα όργανα διοίκησης των ΟΤΑ και εξασφαλίζει με θετικό μέτρο τη πραγματική ισότητα των δύο φύλων, με την έννοια της πραγματικής παροχής ίσων δυνατοτήτων και στα δύο φύλα για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους και την ελεύθερη και ισότιμη συμμετοχή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας, όπως επιτάσσουν τα άρθρα 4 παρ. 2 και 116 παρ. 2 Συντ., που αποτελούν ειδικότερη εκδήλωση της αρχής της ισότητας στον τομέα της κοινωνικής θέσεως και της νομικής αντιμετώπισης των δύο φύλων.

Με αποφάσεις του²¹, το Διοικητικό Πρωτοδικείο Ιωαννίνων δέχθηκε ομόφωνα ότι ο συνταγματικός νομοθέτης με τις διατάξεις του άρθρου 116 παρ. 2, διαπιστώνοντας πραγματικές ανισότητες σε βάρος των γυναικών, οφειλόμενες στη κοινωνική δομή και τη θέση των γυναικών στη κοινωνία, επιβάλλει στο κοινό νομοθέτη στη λήψη θετικών μέτρων για την άρση των ανισοτήτων αυτών. Υλοποιώντας την ως άνω συνταγματική επιταγή, ο κοινός νομοθέτης με τη διάταξη του άρθρου 54 παρ. 3, όπως προστέθηκε με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 75 του ν. 2910/2001 όρισε ότι στις δημοτικές εκλογές οι υποψήφιοι των συνδυασμών πρέπει να είναι τουλάχιστον 1/3 από κάθε φύλο, εννοώντας ότι το 1/3 τουλάχιστον των υποψηφίων πρέπει να είναι γυναίκες, αφού αυτές αφορά η ρύθμιση αυτή. Με τη ρύθμιση αυτή ο κοινός νομοθέτης διαπιστώνοντας ότι στα αιρετά όργανα των δημοτικών αρχών υπάρχει πρόδηλη υποαντιπροσώπηση των γυναικών, επεδίωξε τη μεγαλύτερη εκπροσώπηση αυτών στα δημοτικά συμβούλια, προκειμένου να αποκτήσει η γυναίκα τη πραγματική της θέση στη κοινωνία και τη πολιτική ζωή του τόπου.

²¹ υπ' αριθμ. 759/2002, 760/2002 και 761/2002

Τέλος θέσπισε ως αναγκαία κύρωση-συνέπεια για την αποτελεσματική εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 1 του άρθρου 75 του ν. 2910/2001 το απαράδεκτο της δηλώσεως κατάρτισης του συνδυασμού και κατ' ακολουθία την ακυρότητα της πράξης ανακήρυξης υποψηφιοτήτων και συμμετοχής συνδυασμού στις εκλογές για την ανάδειξη δημοτικών και κοινοτικών αρχών, όταν δεν περιλαμβάνει την ανωτέρω επιβαλλόμενη ποσόστωση.

Συμπερασματικά το Διοικητικό Πρωτοδικείο Ιωαννίνων με τις παραπάνω αποφάσεις του έκρινε ομόφωνα ότι: «υπό την παραδοχή ότι ο νομοθέτης έχει υποχρέωση να προστατεύσει την ισότητα των φύλων από τις εν τοις πράγμασι διακρίσεις, η επίμαχη ρύθμιση όχι μόνο είναι σύμφωνη προς τα άρθρα 4 παρ. 2 και 116 παρ. 2 του Συντάγματος, αλλά και επιβαλλόμενη από τις ίδιες αυτές διατάξεις». Τέλος το Δικαστήριο έκρινε ομόφωνα ότι το επίμαχο μέτρο της ποσόστωσης και της συνέπειας-κύρωσης σε περίπτωση μη τηρήσεώς της, εξεταζόμενο υπό το πρίσμα των άρθρων 1,29,52,102 παρ. 2,5 παρ. 1 του Συντ. και της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας, δεν αναιρεί τα σχετικά με τις διατάξεις αυτές δικαιώματα. Και τούτο διότι η λήψη του εν λόγω μέτρου αφενός δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό που συνίσταται στην εξασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών συμμετοχής των γυναικών στη πολιτική ζωή της χώρας δικαίωμα που το κράτος έχει καθήκον να προασπίσει, αφού λόγοι έξω από την επιθυμία και τα προσόντα τους τις παρεμποδίζουν να πραγματώσουν, αφ' ετέρου δε το ύψος της επιβαλλόμενης ποσόστωσης βρίσκεται σε σχέση αναλογίας, τόσο με την πραγματική κατάσταση από άποψη προσόντων μορφωτικού επιπέδου και αντικειμενικών δυνατοτήτων της κατηγορίας που εννοεί, όσο και με τη κοινωνική πραγματικότητα. Και περαιτέρω διότι αυτό περιορίζεται μόνο στις υποψηφιότητες και δεν παρεμβαίνει στη τελική εκλογή, ώστε να μπορεί να τεθεί ζήτημα νόθευσης της λαϊκής βούλησης και μη θεμιτού περιορισμού των δικαιωμάτων του εκλέγειν και εκλέγεσθαι.

Τέλος το Δικαστήριο έκρινε ομόφωνα ότι η προβλεπόμενη συνέπεια-κύρωση περί απαράδεκτου της δηλώσεως κατάρτισης του συνδυασμού, σε περίπτωση που δεν τηρείται η προβλεπόμενη ποσόστωση, δεν αντίκειται στην αρχή της αναλογικότητας, «διότι η φύση του μέτρου είναι τέτοια που δεν θα μπορούσε να εξασφαλισθεί η εφαρμογή του με ηπιότερα μέσα».

Έντονη όμως διχογνωμία υπήρξε σχετικά με το ποία θα ήταν η κύρωση-συνέπεια, όταν θα ακυρωθεί δικαστικά συγκεκριμένη υποψηφιότητα λόγω κωλύματος εκλογής ή ελλείψεως προσόντος εκλογιμότητας, και λόγω αυτής της ακυρώσεως, μειωθεί ο αριθμός υποψηφίων από κάθε φύλο (γυναικείο στις κριθείσες περιπτώσεις), σε ποσοστό κάτω του 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων του συνδυασμού.

Η επικρατήσασα στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Ιωαννίνων γνώμη δέχθηκε ότι δεν πάσχει από πλημμέλεια η δήλωση υποψηφιότητας ολόκληρου του συνδυασμού αν εκ των υστέρων ακυρωθεί η ανακήρυξη μιας υποψηφίας, στο πρόσωπο της οποίας συνέτρεχε κώλυμα εκλογής²² ή έλλειψη προσόντων εκλογιμότητας²³.

Αντίθετα κατά την μειοψηφήσασα γνώμη του Προέδρου και των τριών συνθέσεων, η ακύρωση και διαγραφή υποψηφίου από τη πράξη ανακήρυξης οδηγεί στο απαράδεκτο της συμμετοχής ολόκληρου του συνδυασμού, διότι δημιουργεί έλλειμμα η ποσόστωση των υποψηφιοτήτων ως προς τις γυναίκες. Πιο συγκεκριμένα η γνώμη της πλειοψηφίας των παραπάνω αποφάσεων δέχθηκε ότι εφόσον η δήλωση κατάρτισης συνδυασμού κατά τη κατάθεσή της περιελάμβανε αριθμό υποψηφίων ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού υποψηφίων δημοτικών συμβούλων, δεν πάσχει από πλημμέλεια λόγω μεταγενέστερης διαγραφής (=με την απόφαση του Διοικ.Πρωτ.) συγκεκριμένης υποψηφίας στο πρόσωπο της οποίας και μόνον επέρχονται οι συνέπειες λόγω συνδρομής κωλύματος εκλογιμότητας ή ελλείψεως προσόντος εκλογής, ακόμα κι αν λόγω της ακύρωσης και διαγραφής της συγκεκριμένης υποψηφιότητας (για τους παραπάνω λόγους) ελαττωθεί ο αριθμός των υποψηφίων συμβούλων από το γυναικείο φύλο σε ποσοστό μικρότερο του 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων. Η κρίση αυτή της πλειοψηφίας στηρίχθηκε στις εξής παραδοχές:

α) απαράδεκτη είναι η δήλωση κατάρτισης συνδυασμού μόνον όταν περιλαμβάνει λιγότερες από το 1/3 του συνολικού αριθμού υποψηφίων γυναίκες υποψήφιας κατά τη ν κατάθεσή της, και δεν πάσχει από πλημμέλεια η δήλωση υποψηφιοτήτων του συνδυασμού αν εκ των υστέρων ακυρωθεί η

²² 761/2002 Διοικ. Πρωτ. Ιωαν

²³ 759, 760/2002 Διοικ. Πρωτ. Ιωαν

ανακήρυξη μιας υποψήφιας στο πρόσωπο της οποίας συνέτρεχε κώλυμα εκλογιμότητας ή έλλειψης προσόντος εκλογής.

β) από το άρθρο 259 ΚΔΔ, προκύπτει ότι ο νομοθέτης διέκρινε τη περίπτωση της ελλείψεως νομίμων προσόντων εκλογής ή της συνδρομής κωλύματος εκλογιμότητας των υποψηφίων που έχουν δηλωθεί απ' όλες τις άλλες περιπτώσεις παρανομίας ή πλημμέλειας της εκλογικής διαδικασίας. Γι' αυτό και προβλέπει σταθμίζοντας τη φύση, τη βαρύτητα και τις επιπτώσεις των περιπτώσεων αυτών ως μόνη συνέπεια γ' αυτές την ακύρωση είτε της ανακήρυξης της μη έχουσας τα νόμιμα προσόντα ή της έχουσας κώλυμα εκλογιμότητας υποψηφίας είτε της εκλογής τούτης και την έκπτωσή της από το σχετικό αξίωμα, ενώ την ακύρωση της εκλογής μερικά ή στο σύνολό της επεφύλαξε για όλες τις άλλες περιπτώσεις παρανομίας ή πλημμέλειας, οι οποίες σύμφωνα με εύλογη κρίση δημιουργούν αμφιβολίες ότι το αποτέλεσμα των εκλογών θα ήταν το ίδιο αν δεν συνέβαινε η παράβαση που διαπιστώθηκε.

Κατά τη γνώμη όμως της μειοψηφίας, η παραπάνω ερμηνευτική εκδοχή δηλ. η γνώμη της πλειοψηφίας, άγει σε καταστρατήγηση του άρθρου 75 παρ. 1 του ν. 2910/2001 και συνακόλουθα και του άρθρου 116 παρ. 2 Συντ., «αφού παρέχει τη δυνατότητα κάλυψης της ποσόστωσης με υποψήφια πρόσωπα μη εκλόγιμα και άρα εικονικής τυπικά συμμετοχής». Η διαμορφούμενη, όμως, με τον τρόπο αυτό κατάσταση, κατά τη μειοψηφούσα γνώμη, αποτελεί νόθευση του εκλογικού αποτελέσματος και έρχεται σε αντίθεση με τη θεμελιώδη συνταγματικά αρχή του κράτους Δικαίου. Η θεμελιώδης αυτή γενική αρχή που απορρέει κυρίως από το άρθρο 4 του Συντ. επιβάλλει τη θέσπιση νομοθετικού συνασπισμού που διασφαλίζει τη πραγματική και αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων δικαίου, ιδίως αυτών που έχουν άμεσο συνταγματικό έρεισμα²⁴. Αυτή όμως η πραγματική και αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων αυτών επιτυγχάνεται μόνο όταν προβλέπονται κατά τρόπο γενικό και αντικειμενικό χωρίς διακρίσεις και επιλεκτικές εφαρμογές έννομες συνέπειες, οι οποίες αποθαρρύνουν τους πολίτες να επιχειρήσουν την καταστρατήγηση των εν λόγω κανόνων δικαίου.

²⁴ όπως η διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 75 του ν. 2910/2001)

Τέλος κατά την γνώμη της μειοψηφίας η επικρατήσασα ερμηνευτική εκδοχή σχετικά με την επίδραση της ακύρωσης από το δικαστήριο της συμμετοχής στις εκλογές ως προς συγκεκριμένη υποψήφια, λόγω έλλειψης νομίμου προσόντος ή συνδρομής κωλύματος εκλογής, επί της δήλωσης κατάρτισης των συνδυασμών, την οποία και δεν θίγει, αντιβαίνει προς το σύστημα δικαστικού ελέγχου που θεσπίζει ο ΚΔΔ²⁵ και αποτελεί συνταγματικώς ανεπίτρεπτο περιορισμό της δραστηκότητας του δικαστικού ελέγχου²⁶.

²⁵ άρθρ. 79,196,198

²⁶ αρθρ. 20 παρ. 1, 25 παρ. 1, 94 και 95 Συντ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η άσκηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι είναι σχετική.

Τούτο έχει κριθεί νομολογιακά. «Με το άρθρο 5 παρ. του Συντ. καθιερώνεται μεν το δικαίωμα κάθε πολίτη να συμμετέχει στη πολιτική ζωή του τόπου όμως η ρύθμιση του δικαιώματος αυτού επαφίεται στο κοινό νομοθέτη, ο οποίος προβαίνει σε ρυθμίσεις και περιορισμούς που επιβάλλονται για λόγους δημοσίου συμφέροντος χωρίς να αναιρείται το βασικό δικαίωμα²⁷». Συνεπώς το δικαίωμα του εκλέγεσθαι είναι σχετικό και όχι απόλυτο και ως εκ τούτου μπορεί να ρυθμισθεί η άσκησή του από τον κοινό νομοθέτη, αρκεί να μην αναιρείται το βασικό δικαίωμα.

2ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η θέσπιση θετικών μέτρων για τη προώθηση της πραγματικής ισότητας και την άρση των υφισταμένων στη πράξη ανισοτήτων και διακρίσεων, ιδίως σε ότι αφορά τη συμμετοχή των γυναικών στα αιρετά όργανα διοίκησης των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν παραβιάζει την αρχή της ισότητας²⁸ και της ανεμπόδιστης συμμετοχής στις εκλογές, ως ειδικότερης εκδήλωσης του δικαιώματος συμμετοχής στη πολιτική ζωή της χώρας²⁹.

Και αυτό το συμπέρασμα έχει ήδη δοθεί νομολογικά και συνταγματικά. Πιο συγκεκριμένα έχει ήδη κριθεί ότι «κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 4 παρ. 1 και 2 του Συντ., σε περίπτωση που διαπιστώνεται ότι σε βάρος μιας κατηγορίας προσώπων έχουν αναμφισβήτητα δημιουργηθεί στη πράξη, λόγω κοινωνικών προκαταλήψεων, τέτοιες διακρίσεις, ώστε η απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της ισότητας να καταλήγει σε μία κατ' επίφαση μόνο ισότητα, ενώ ουσιαστικά παγιώνει και διαιωνίζει μία υφιστάμενη άνιση κατάσταση, είναι εντός του πνεύματος της συνταγματικής αρχής της

²⁷ Διοικ. Εφ. Αθ. 227, 230/1999, ΣτΕ 3156, 3160/2000

²⁸ άρθρο 4 παρ. 1 και 2 Συντ

²⁹ άρθρο 5 παρ. 1 Συντ

ισότητας η λήψη από μέρος του νομοθέτη, κοινού ή κανονιστικού, των αντιστοίχων μέτρων, όπου είναι πρόσφορα και αναγκαία, για ορισμένο χρονικό διάστημα ώστε να μειωθούν οι υπάρχουσες ανισότητες μέχρι να εγκαθιδρυθεί μια πραγματική ισότητα. Δεν αντιβαίνει συνεπώς κατ' αρχήν στο Σύνταγμα αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές, η λήψη θετικών μέτρων υπέρ των γυναικών στο βαθμό που τα μέτρα αυτά αποβλέπουν στην επίσπευση της αποκατάστασης μιας πραγματικής ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών³⁰. Περαιτέρω με την υπ' αριθμ. 1917/1998 απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ³¹, κρίθηκε ότι «αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας των δύο φύλων, πέρα από τη περίπτωση των θετικών μέτρων, είναι θεμιτή μόνο εφόσον προβλέπεται από ειδική διάταξη νόμου και προκύπτει από το νόμο αυτό σε συνδυασμό και με τα διδάγματα κοινής πείρας, ότι η απόκλιση αυτή θεσπίστηκε με βάση συγκεκριμένα και πρόσφορα κριτήρια, τα οποία επιτρέπουν στους ενδιαφερόμενους πολίτες και τα δικαστήρια να ελέγχουν αν η εισαγόμενη απόκλιση δικαιολογείται από αποχρώντες λόγους και είναι αναγκαία και πρόσφορη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού». Οι ως άνω σκέψεις του ΣτΕ ελήφθησαν υπ' όψιν και από τον συνταγματικό νομοθέτη και οδήγησαν στη διατύπωση της αναθεωρημένης μορφής του άρθρου 116 παρ. 2 του Συντ. κατά την πρόσφατη αναθεώρηση του 2001³².

3^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Δεν νοούνται αντισυνταγματικές οι διατάξεις του Συντάγματος, οι αντικείμενες προς βασικές διατάξεις και Αρχές του Συντάγματος.

Τούτο έχει κριθεί νομολογιακά³³, με την σχετική απόφαση να έχει δεχθεί τα εξής: « ...Τα Ελληνικά Δικαστήρια, ως όργανα συντεταγμένης εξουσίας κρίνουν τις διαφορές που φέρονται ενώπιόν τους, ως όργανα συντάγματος ή των γενικών αρχών που απορρέουν από το Σύνταγμα, καθώς και βάσει των νόμων που συνάδουν προς το Σύνταγμα. Εξ άλλου κάθε διάταξη του

³⁰ Ολ. ΣτΕ 1933/98, σκέψη 4, ιδ. και Ολ. ΣτΕ 1917-1929. ΤοΣ 4, 1998, 792, ιδ. και άρθρο 2 παρ. 4 της οδηγίας 76/207 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης «περί εφαρμογής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών» και άρθρο 4 παρ. 1 της συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά των γυναικών που κυρώθηκε με το ν. 1342/1983

³¹ ΤοΣ 4, 1998, 796, όμοιες και οι 1918-1919

³² ιδ. Ε. Βενιζέλου «Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ 158 επ. και ιδίως 171 και 172

³³ Ολ. ΣτΕ 292/1984

Συντάγματος...εφαρμόζεται υποχρεωτικώς ως προς το αντικείμενο, στο οποίο αναφέρεται, έστω και αν επί διατάξεως που αφορά ειδικό θέμα, η σχετική ρύθμιση δεν συμβιβάζεται με άλλες συναφείς διατάξεις ή γενικές αρχές του ίδιου του Συντάγματος. Εν όψει δε της τυπικής ισοδυναμίας όλων των διατάξεων, οι οποίες περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα...δεν μπορεί να υπάρξει διάταξη του Συντάγματος αυτού που να είναι άκυρη και ανίσχυρη και συνεπώς μη εφαρμόσιμη, λόγω αντιθέσεως της προς άλλες διατάξεις ή αρχές του ίδιου Συντάγματος....Συνεπώς...είναι απορριπτέος, ως μη βάσιμος, ο ισχυρισμός, με τον οποίο προβάλλεται ότι οι (συνταγματικές) διατάξεις... είναι άκυρες ή ανίσχυρες και μη εφαρμοστέες, ως αντικείμενες προς βασικές διατάξεις και αρχές του Συντάγματος».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗΣ ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗΣ

Εκτιμώντας το διατακτικό των ως άνω αποφάσεων³⁴ των Διοικητικών Δικαστηρίων Μεσολογίου, Χανίων και Λειβαδιάς αντίστοιχα, θεωρώ ότι τα συμπεράσματα που έχουν εξαχθεί απ' αυτές, δεν είναι ορθά και βάσιμα, για τους εξής λόγους:

Κατ' αρχήν, η ποσόστωση στη συμμετοχή των γυναικών στους συνδυασμούς δεν αποτελεί ανεπίτρεπτο περιορισμό του απορρέοντος από το άρθρο 5 παρ.1 του Συντ., δικαιώματος συμμετοχής στη πολιτική ζωή της χώρας, όπως ομόφωνα αποδέχθηκαν οι ως άνω τρεις (3) δικαστικές αποφάσεις των Διοικητικών Δικαστηρίων Μεσολογίου, Χανίων και Λειβαδιάς.

Η καθιέρωση αυτής της μορφής ποσόστωσης αποτελεί μια μορφή ρύθμισης του τρόπου άσκησης του δικαιώματος του εκλέγεσθαι, η οποία επιβλήθηκε για λόγους δημόσιου και κοινωνικού συμφέροντος και η οποία σε καμία περίπτωση δεν αναιρεί το βασικό δικαίωμα, δηλ. δεν πλήττει το πυρήνα του. Κι αυτό πραγματώνεται με το γεγονός ότι η διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 54 του ΔΚΚ επιδιώκει τη προώθηση της αναλογικότητας εκπροσώπησης των γυναικών στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές, για τους λόγους που αναφέρονται διεξοδικότερα στις ως άνω αναφερθείσες αποφάσεις³⁵ του Διοικητικού Πρωτοδικείου Ιωαννίνων. Το μέτρα αυτό της ποσόστωσης των γυναικών στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές είναι απόλυτα θεμιτό, αφού προβλέπεται από ειδική διάταξη νόμου και προκύπτει από το νόμο αυτό και τις προπαρασκευαστικές εργασίες του, σε συνδυασμό με τα διδάγματα της κοινής πείρας, ότι θεσπίστηκαν με βάση συγκεκριμένα και πρόσφορα κριτήρια³⁶, τα οποία επιτρέπουν στους ενδιαφερόμενους πολίτες και στα Δικαστήρια να ελέγχουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αν η εισαγόμενη ρύθμιση δικαιολογείται από αποχρώντες λόγους και είναι αναγκαία και πρόσφορη για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Άρα δεν τίθεται θέμα αντίθεσης της επίμαχης διάταξης με την συνταγματικά αρχή της

³⁴ υπ' αριθμ. 150/2002, 355/2002 και 240/2002

³⁵ υπ' αριθμ. 759, 760 και 761/2002

³⁶ που αναλυτικά παρατίθενται στις υπ' αριθμ. 759, 760 και 761/2001 άποψη του Διοικ. Πρωτ. Ιωαννίνων

ισότητας, όπως μη νόμιμα δέχθηκε κατά πλειοψηφία η υπ' αριθμ. 240/2002 απόφαση του Διοικητικού Πρωτοδικείου Λειβαδιάς, αφού στη προκείμενη περίπτωση συντρέχουν όλοι οι αποχρώντες λόγοι που καθιστούν αναγκαία και πρόσφορη την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, όπως ορθά δέχθηκε ομόφωνα το Διοικητικό Πρωτοδικείο Ιωαννίνων με τις αποφάσεις του³⁷.

Τέλος η διάταξη του άρθρου 54 παρ. 3 του ΔΚΚ, όχι μόνο δεν αποτελεί αλλοίωση της καταγραφής της θέλησης των εκλογέων, όπως εσφαλμένα δέχονται τα Διοικητικά Πρωτοδικεία Μεσολογγίου και Χανίων αλλά αντίθετα η μη θέσπιση του επίμαχου θετικού μέτρου θα αποτελούσε αλλοίωση της αναλογικής και σύμμετρης εκπροσώπησης των δυο φύλων στις δημοτικές και κοινοτικές αρχές, που η ως άνω αναλογική εκπροσώπηση αποτελεί και την πεμπτούσια της δημοκρατικής αρχής.

³⁷ υπ' αριθμ. 759, 760 και 761/2002

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

1. ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συνοψίζοντας τις αντιπαρατιθέμενες νομολογιακές απόψεις, εκτιμώ ότι η θεσπισθείσα υποχρεωτικότητα του ελαχίστου ποσοστού γυναικών στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές δεν αποτελεί περιορισμό του απορρέοντος από το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντ. δικαιώματος συμμετοχής στη πολιτική ζωή της χώρας, αφού η ποσόστωση αυτή αποτελεί ουσιαστικά ρύθμιση του τρόπου εκλέγεσθαι, επιβάλλεται για λόγους ευρύτερου δημοσίου και κοινωνικού συμφέροντος και δεν αναιρεί τη βασική αρχή της ισότητας των ελλήνων πολιτών ενώπιον του νόμου, υπό την έννοια της αδικαιολόγητης άνιση μεταχείρισής τους, όσον αφορά τη δυνατότητα συμμετοχής τους στην εκλογή των δημοτικών και κοινοτικών αρχών, ούτε τη συνταγματική αρχή της ισότητας των δύο φύλων, διότι δεν εισάγει διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών, πολύ δε περισσότερο δεν περιορίζει το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας αλλά αντίθετα προωθεί την ισότιμη συμμετοχή και εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών στα όργανα διοίκησης των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, εξασφαλίζοντας με θετικό (διορθωτικό) μέτρο την πραγματική ισότητα των δύο φύλων, αμβλύνοντας τις εν τοις πράγμασι διακρίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών.

2. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η υποχρεωτικότητα του ελαχίστου ποσοστού των γυναικών στις δημοτικές-κοινοτικές εκλογές δεν παραβιάζει ούτε την αρχή της ισότητας των ελλήνων πολιτών ενώπιον του νόμου ούτε τη συνταγματική αρχή της ισότητας των δυο φύλων, ουδέ περιορίζει το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, αλλά αντίθετα εξασφαλίζει με θετικό μέτρο την πραγματική ισότητα των δυο φύλων, με την παροχής ίσων δυνατοτήτων και στα δυο φύλα για τη συμμετοχή

τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας, όπως επιτάσσουν τα άρθρα 4 παρ. 2 και 116 παρ. 2 του Συντάγματος.

3. ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Ν. 1342/1983** Σύμβαση ΟΗΕ για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων κατά γυναικών
- Π.Δ. 410/1995** Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας
- Π.Δ. 30/1996** Κώδικας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης
- Ν. 2910/2001** Συμπλήρωση Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα (Π.Δ. 410/1995)

4. ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Α. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΣΤΕ

- 1. 1917/1988**
- 2. 1918/1988**
- 3. 1929/1998**
- 4. 2175/1947**
- 5. 3121/2002**
- 6. 2336/2002**
- 7. 1850/2002**
- 8. 156/2001**
- 9. 3156/2000**
- 10. 3160/2000**
- 11. 1933/1998**
- 12. 292/1984**

B. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΩΝ

- 1. 150/2002 Μεσολογγίου**
- 2. 355/2002 Χανίων**
- 3. 240/2002 Λειβαδιάς**
- 4. 758/2002 Ιωαννίνων**
- 5. 760/2002 Ιωαννίνων**
- 6. 761/2002 Ιωαννίνων**

Γ. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΦΕΤΕΙΩΝ

- 1. 227/1999**
- 2. 230/1999**

Δ. ΟΔΗΓΙΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

76/207

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΣΩΤΗΡΙΟΣ : Η συμμετοχή των γυναικών στις εκλογές για την ανάδειξη αιρετών οργάνων των δημοτικών και κοινοτικών αρχών. Νομικό Περιοδικό: Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου II / 2003.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ Ε. : Αναθεωρητικό κεκτημένο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002.

ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π.Δ. : Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991.

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ : Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου Τόμος III Γ΄ έκδοση, Αθήνα 2004.

ΜΑΝΕΣΗΣ ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΟΣ: Συνταγματικό Δίκαιο I , Εκδόσεις Σάκκουλα, 1980.

ΜΑΝΙΤΑΚΗΣ Α. : Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος, Νομικό Περιοδικό ΤοΣ , σελ. 439-430, 1978.

ΠΑΡΑΡΑΣ ΠΕΤΡΟΣ : Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001.

ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ : Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002.

ΧΙΩΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ : Η Αρχή της ισότητας στην Ελληνική έννομη τάξη, Επιθεώρηση Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου, 2000/44.